

Ці часткові непорозуміння між В.Гнатюком і М.Грушевським не мали негативного впливу на їх взаємну повагу, яка тривала до останніх днів життя В.Гнатюка. Про це свідчить поширений некролог М.Грушевського про смерть свого учня, опублікований в київському журналі "Україна" /1926, кн.УІ, с.182-190/. Це, по суті, перша спроба глибшої об'єктивної оцінки життя і творчості В.Гнатюка.

Нове світло на взаємини цих двох учених проливають 82 досі невідомі листи В.Гнатюка до М.Грушевського /1895-1913/, що зберігаються в Центральному державному історичному архіві в Києві /Фонд І235, оп.І, од.зб.4І9/. Листи варті того, щоб їх видати друком, як документ про довгорічну співпрацю та високогуманні взаємини двох найвизначніших представників української науки. Мій син Олесь під час стажування у Києві зробив їх рукописні списки, я їх підготував до друку, але досі не знайшов видавця.

Міжнародна асоціація україністів на своєму першому конгресі у Києві оголосила 1991 рік, на який припадає 125-річчя з дня народження найвизначнішого українського історика, роком Михайла Грушевського. На цей же рік припадає і 120-річчя від народження найвизначнішого українського фольклориста Володимира Гнатюка. Я гадаю, що ці два ювілеї є вдалою нагодою для опублікування взаємного листування цих двох велетнів української науки.

БОГДАН МЕДВІДСЬКИЙ

/Едмонтон, Канада/

НАУКОВИЙ ПРОФІЛЬ В.ГНАТЮКА В "ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОГРАФІЇ" Ф. КОЛЕССИ

У рукописних фондах Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім.М.Т.Рильського АН УРСР знаходиться "Історія української етнографії" Ф.М.Колесси /ф. І4-2-2440/. У цьому рукописі /а радше машинописі/ значну частину, а саме 41 з 538 сторінок присвячено науковій біографії академіка Володимира Михайловича Гнатюка.

Тут коротко згадується про його гімназіяльну освіту в Бучачі та Станіславові /теперішньому Івано-Франківському/ та університетські студії у Львові, де Гнатюк вивчав класичну філологію, українську мову, літературу та славістику. За намовою професора М.Грушевського та І.Франка молодий абсолювент університету вирішив залишити учительську роботу та повністю присвятити себе праці при Науковому Товаристві ім.Шевченка. У цій установі він не тільки виконував обов'язки секретаря, але й докладав багато праці до розбудови Етнографічної комісії НТШ, де він служив секретарем, а згодом, після смерті Івана Франка, головою.

Колесса звертає увагу на Гнатюкове зацікавлення народною творчістю "ще з батьківської строхи", де молодий син сільського дяка у Велесневі "переїняв багато пісень, казок та оповідань, які вже дуже вчасно, ще в гімназії, пробував списувати й друкувати в доступних йому виданнях" /497/, та на щасливий збіг обставин, що на час ґрунтовної перебудови Товариства ім.Шевченка він якраз закінчив свої університетські студії. Тоді до Львова прибули такі наукові сили, як М.Грушевський та І.Франко, які при новому Науковому Товаристві ім. Шевченка широко розвинули і піднесли рівень наукової праці, заснувавши бібліотеку, музей та низку наукових комісій /наприклад, Етнографічну Комісію, утворену в 1898 році/. Вони розпочали ряд видань типу "Записок НТШ", "Етнографічного Збірника" та "Матеріалів до української етнології". Гнатюк не тільки залишає свій вклад у кожному з них, але також дописує до інших видань, як "Lud", "Життя і слово" тощо.

Колесса перераховує цілий ряд вагомих праць В.Гнатюка, починаючи з його "Етнографічних матеріалів з Угорської Руси", що побачили світ завдяки його численним експедиційним подорожам на Закарпаття та в Бачку /1895-1903/. У шеститомнику знаходимо матеріали такого змісту: т. I. Легенди та новелі; т. II. Казки, байки,

оповідання про історичних осіб й анекдоти; т. III. Народна проза та пісні; т. IV. Казки, легенди, історичні спомини; т. V. Казки; т. VI. Байки, легенди, історичні перекази, новели, анекдоти.

"В перелічених томах Матеріалів, - зауважує Колесса, - знаходимо розмірно небагато народних пісень, бо вони були ще найбільше відомі з попередніх збірок Я. Головацького, Г. Воллана, М. Врабеля, І. Верхратського" /500/. Та "Етнографічні матеріали з Угорської Руси" не становили єдиний результат Гнатюкових етнографічно-фольклористичних експедицій на закарпатські землі. Колесса звертає також увагу на короткі спостереження молодого вченого над побутом і мовою закарпатських українців, які знаходяться не тільки у вступних статтях до поодиноких томів "Етнографічного збірника" чи "Матеріалів до української етнології", а також у ширших розвідках, між іншими - в "Записках НТШ". Тут згадуються такі праці: "Руські оселі в Бачці", "Русини пряшівської єпархії і їх говори" та "Словаки чи русини?". Питання, над якими Гнатюк застановляється, зокрема проблематика останніх двох розвідок, і досі, мабуть, залишаються актуальними. В першій із згаданих тут праць Гнатюк ділить говори русинів пряшівської єпархії на "руснацьку" і "словацьку" групи, які не розрізняються "щодо типу, звичаїв, навичок, характеру - словом, всього того, чим відрізняється один народ від другого" /504/. Питання про національну приналежність "русинів" багато більш докладно обговорює Гнатюк у статті "Словаки чи русини?". У вченого немає сумнівів, що говори пряшівських русинів і бачванських колоністів приналежні до українського мовного кореня.

Колесса також звертає увагу на видання одностанових фольклорних матеріалів /не лише з Угорської Руси, але також з Галичини/, які Гнатюк систематично збирав і готував до друку. Мабуть, першим таким виданням був том "Галицько-руські анекдоти", що побачив світ 1899 року. Видань такого змісту на той час було небагато на-

самперед тому, що тодішня влада вважала чи могла вважати декотрі з текстів непристойними. Колесса також пише про низку інших збірок, які Гнатюк готував до друку. Між прозовими жанрами тут подано "Галицько-руські народні легенди", "Знадоби до галицько-руської народної демонології", "Народні оповідання про опришків", "Українські народні байки" та корпус сороміцького фольклору. Між пісенними жанрами згадуються збірки "Лірники", "Колядки й щедрівки" та "Коломийки".

Колесса також звертає увагу на інші праці Гнатюка. Тут треба згадати Гнатюкові розвідки "Угро-руські духовні вірші", "Словацький опришок Яношік", "Пісня про покритку, що втопила дитину", "Легенда про три жіночі вдачі", "Віршована легенда про рицаря і смерть" та "Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності".

Підсумовуючи огляд фольклористичних праць Гнатюка, Колесса відзначає, що усна словесність становила ядро його наукової творчості. Гнатюк працював у цьому напрямку, — пише Колесса, — головню для того, щоб "надробити занедбаня й планово заповнити великі прогалини, полишені попередниками"/536/. Незважаючи на те, що він був прихильником історично-порівняльного напрямку у фольклористиці, Гнатюк в деяких випадках визнавав самозароджування мотивів декотрих жанрів. Мабуть, найбільшою заслугою Гнатюка перед фольклористикою було його "планове призибування й доповнювання різних галузів укр. етнографічного матеріалу" /537/. Кінчаючи огляд про Гнатюків внесок до вивчення народної творчості, Колесса цитує три некрологи з 1926 та 1927 років, де зазначаються заслуги Гнатюка як збирача, упорядника та дослідника.